

Samenvatting voor de jeugdgezondheidszorg

Sociaaleconomische verschillen in het risico op psychosociale problemen bij kinderen in regio Kennemerland

Welke factoren verklaren deze verschillen?

Camille ten Velden¹, Daniëlle Kramer¹, Mariëtte Hoogsteder²

¹GGD Kennemerland, ²Amsterdam UMC—locatie VUmc

Samenvatting

In deze samenvatting presenteert GGD Kennemerland de resultaten van een verdiepend onderzoek naar sociaaleconomische verschillen in het risico op psychosociale problemen bij kinderen. Deze samenvatting is speciaal bedoeld voor de jeugdgezondheidszorg. Er is ook een [samenvatting voor gemeenten](#).

Gezondheidsatlas

Het onderzoek in deze samenvatting is een verdiepend onderzoek op de resultaten van de Kindermonitor 2018. In de gezondheidsatlas van de GGD staan de resultaten van deze en andere onderzoeken van GGD Kennemerland. De Gezondheidsatlas is te vinden via www.gezondheidsatlaskennemerland.nl

Conclusies

Dit onderzoek laat zien dat kinderen van ouders met een lage sociaaleconomische status (SES) uit de regio Kennemerland vaker risico lopen op psychosociale problemen dan kinderen van ouders met een hoge SES, ongeacht of SES wordt gemeten met opleiding, werk of rondkomen. Zowel kennis als materiële middelen van ouders spelen dus een rol bij het optreden van psychosociale problemen bij kinderen. Kinderen liepen het grootste risico op psychosociale problemen als ouders moeite hadden met rondkomen, gevolgd door de afwezigheid van een betaalde baan voor beide ouders. Dit onderzoek laat ook zien welke ouder- en kind-factoren kunnen verklaren *waarom* kinderen van ouders met een lage SES vaker risico lopen op psychosociale problemen. Kinderen van ouders met een lage SES hebben vaker problemen in het gezin en een ongezonde leefstijl, wat weer samenhangt met een hoger risico op psychosociale problemen bij kinderen. Op basis van dit onderzoek wordt geadviseerd een integrale aanpak te hanteren bij het terugdringen van sociaaleconomische verschillen in psychosociale problemen bij kinderen, die zich zowel richt op de SES van de ouders als op de ouder- en kind factoren die een rol spelen bij deze verschillen.

DOEL

Ontdekken in hoeverre in regio Kennemerland kinderen van ouders met een lage sociaaleconomische status (SES) meer risico lopen op psychosociale problemen dan kinderen van ouders met een hoge SES, en hoe dat verschil kan worden verklaard.

Sociaaleconomische status (SES)

Hoe is SES gemeten?

De SES van ouders is op 3 verschillende manieren gemeten.¹ Er is gekeken naar opleidingsniveau, werk en rondkomen. Ze verwijzen allemaal naar een ander aspect van SES.² Zo verwijst opleiding naar de verworven kennis en vaardigheden van ouders. Werk en rondkomen refereren naar geld en materiële middelen. Door naar alle drie de vormen van SES te kijken, is er geprobeerd een zo compleet beeld van sociaaleconomische verschillen in psychosociale problemen bij kinderen te verkrijgen.

Wat verstaan we onder lage SES?

Opleiding

Beide ouders zijn laag opgeleid

Werk

Beide ouders hebben geen betaalde baan

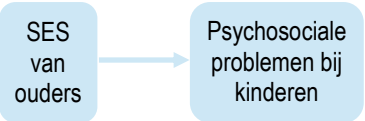
Rondkomen

Gezin heeft moeite met rondkomen

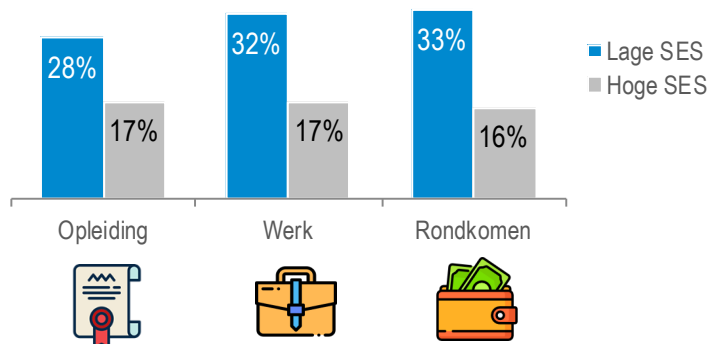
RESULTATEN

Lopen kinderen van ouders met een lage SES vaker risico op psychosociale problemen?

Allereerst is de relatie tussen de SES van ouders en het risico op psychosociale problemen bij kinderen onderzocht.

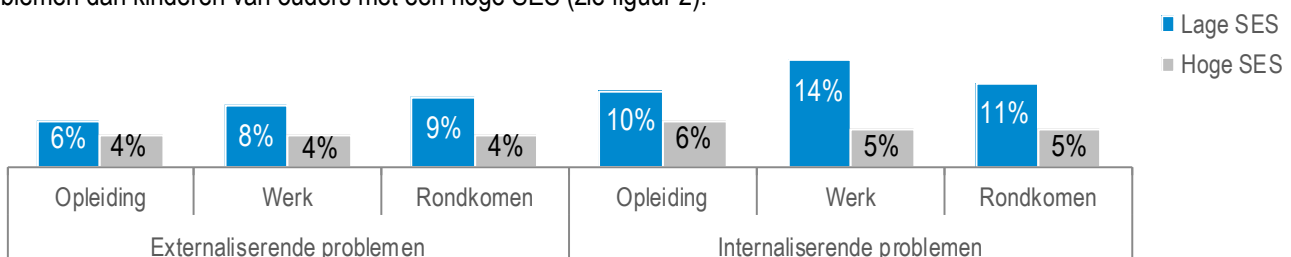

Ongeveer één op de drie kinderen van ouders met een lage SES loopt risico op psychosociale problemen, tegenover één op de zes kinderen van ouders met een hoge SES (zie figuur 1). Kinderen lopen dus ongeveer twee keer vaker risico op psychosociale problemen als beide ouders laag opgeleid zijn, als beide ouders geen betaald werk hebben, en als hun ouders moeite hebben met rondkomen. Kinderen lopen vooral vaker risico als hun ouders moeite hebben met rondkomen (33%) of als beide ouders geen betaald werk hebben (32%).

Figuur 1. Percentage kinderen met een lage en hoge SES dat risico loopt op psychosociale problemen, voor drie vormen van SES

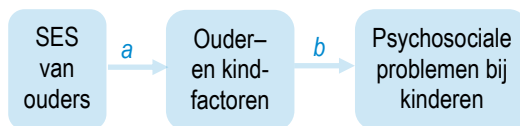
We zagen ook dat kinderen van ouders met een lage SES zowel meer risico lopen op externaliserende als internaliserende problemen dan kinderen van ouders met een hoge SES (zie figuur 2).

Figuur 2. Percentage kinderen met een lage en hoge SES dat risico loopt op externaliserende en internaliserende problemen, voor drie vormen van SES

Waarom lopen kinderen van ouders met een lage SES vaker risico op psychosociale problemen?

Vervolgens is onderzocht *op welke manier* de SES van ouders samenhangt met het risico op psychosociale problemen bij kinderen. Welke rol spelen de ouders, en welke rol speelt het kind zelf? Voor verschillende ouder- en kind-factoren (zie tabel 1) is eerst gekeken of deze vaker voorkomen bij kinderen van ouders met een lage SES (a), en daarna of ze samenhangen met een hoger risico op psychosociale problemen bij kinderen (b). Op basis daarvan kan voor elke ouder- en kind-factor worden bepaald of deze een rol speelt in de relatie tussen SES van ouders en psychosociale problemen bij kinderen.

De resultaten zijn weergegeven in Tabel 1. Een 'x' betekent dat de factor (deels) een verklaring biedt voor waarom kinderen van ouders met een lage SES vaker risico lopen op psychosociale problemen dan kinderen van ouders met een hoge SES. Een leeg vakje wil zeggen dat de onderzochte factor daar geen verklaring voor biedt.

Tabel 1. Verklarende factoren voor de relatie tussen verschillende vormen van SES en psychosociale problemen bij kinderen

	 Opleiding	 Werk	 Rondkomen
Ouder-factoren			
Huisvestings- of verblijfsproblemen in Nederland	x	x	x
Echtscheiding of langdurige afwezigheid van een gezinslid	x	x	x
Problemen met alcohol of verslaving bij een gezinslid	x	x	x
Psychische problemen ouder(s)		x	x
Conflicten of ruzie binnen het gezin		x	x
Kind-factoren			
Overmatig beeldschermgebruik door kind	x	x	x
Kind is geen van lid sportvereniging	x	x	x
Overgewicht kind op basis van door ouders opgegeven lengte en gewicht	x	x	x
Slaapproblemen bij het kind		x	x
Ouder vindt kind te zwaar	x		x
Kind wordt gepest			x

Alle onderzochte factoren blijken een rol te spelen in de samenhang tussen SES van de ouders en psychosociale problemen bij kinderen. Over het algemeen zien we dat kinderen van ouders met een lage SES, vaker risico lopen op psychosociale problemen doordat ze vaker te maken hebben met problemen in het gezin of een ongezonde leefstijl.

Voorbeeld

Kinderen wiens ouders beiden geen betaalde baan hebben, lopen vaker risico op psychosociale problemen, doordat er vaker **problemen met alcohol of verslaving zijn bij een gezinslid**, vergeleken met kinderen van wie tenminste één ouder wel een betaalde baan heeft.

We zien aan de ene kant factoren die consistent bij iedere vorm van SES verklaren waarom kinderen van ouders met een lage SES vaker risico lopen op psychosociale problemen. Er zijn echter ook factoren die alleen kunnen verklaren waarom kinderen van ouders die beiden geen betaalde baan hebben of moeite hebben met rondkomen, vaker risico lopen op psychosociale problemen.

Voorbeeld

Kinderen van ouders die moeilijk kunnen rondkomen, lopen vaker risico op psychosociale problemen, doordat ze vaker geen lid zijn van een **sportvereniging**, vergeleken met kinderen wiens ouders geen moeite hebben met rondkomen.

Psychosociale problemen

Wat zijn psychosociale problemen?

Problemen gerelateerd aan het psychisch of sociaal functioneren van een individu.³

Er zijn twee soorten psychosociale problemen^{4,5}:

- Externaliserende problemen: gedragsproblemen, zoals ADHD of agressief gedrag
- Internaliserende problemen: emotionele problemen, zoals angst of depressie

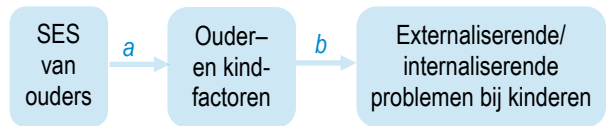
Hoe zijn psychosociale problemen gemeten?

Aan de hand van de gevalideerde vragenlijst 'Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ).⁶

Waarom lopen kinderen van ouders met een lage SES vaker risico op externaliserende en internaliserende problemen?

Hiervoor is opnieuw gekeken naar de rol van de factoren zoals weergegeven in Tabel 1.

De meeste ouder- en kind-factoren bieden zowel voor externaliserende als voor internaliserende problemen een verklaring waarom kinderen van ouders met een lage SES vaker risico lopen op deze problemen.

Er waren echter enkele ouder- en kind-factoren die alleen een rol spelen bij een hoger risico op óf externaliserende óf internaliserende problemen bij kinderen van ouders met een lage SES. Kinderen van ouders met een lage SES lopen vaker risico op *internaliserende* problemen omdat ze vaker te maken hebben met huisvestings- of verblijfsproblemen in Nederland, overgewicht en overmatig beeldschermgebruik. Deze ouder- en kind-factoren verklaren niet waarom kinderen van ouders met een lage SES vaker risico lopen op *externaliserende* problemen.

AANBEVELINGEN VOOR DE JEUGDGEZONDHEIDSZORG

Deze resultaten bieden aanknopingspunten voor de Jeugdgezondheidszorg en gemeenten ([zie factsheet Gemeenten](#)) in de regio Kennemerland om de sociaaleconomische verschillen in psychosociale problemen bij kinderen te verkleinen en/of te voorkómen. Dit kan bereikt worden door zowel te richten op de SES van ouders, als te richten op de ouder- en kind factoren die een rol spelen in de relatie tussen SES en psychosociale problemen. Een integrale aanpak, waarbij zowel binnen als tussen organisaties samengewerkt wordt, is hierbij essentieel. Enkele aanbevelingen voor de jeugdgezondheidszorg:

Aanbeveling

Nodig alle kinderen op scholen in lage SES buurten uit voor een gesprek met de jeugdverpleegkundige in plaats van gebruik te maken van triage.

Heb **meer aandacht voor het signaleren en bespreekbaar maken van SES** en de bijbehorende armoede tijdens gesprekken met ouders. Wat is hiervoor nodig?

- Training voor professionals om armoede op een sensitieve manier te bespreken zonder daarbij de vertrouwensband met de ouder te schaden.
- Meer consultatietijd en meer contactmomenten met de JGZ professional om het mogelijk te maken om een complex onderwerp als armoede te bespreken.
- Samenwerking met het Centrum voor Jeugd en Gezin kan helpen bij de ondersteuning in jeugdhulp, opgroeien en opvoeden.
- Het aanstellen van een aandachtsfunctionaris 'Armoede' volgens de '[Aanpak Armoede](#)', die het onderwerp armoede agendeert, die zorgt voor bewustwording en die op de hoogte is van de voorzieningen en regelingen die er zijn voor gezinnen die in armoede leven.

Aanbeveling

Aanbeveling

Geef (meer) **gezondheidsvoorlichting** aan ouders met een lage SES over de impact van SES op de psychosociale gezondheid van hun kind. Daarnaast is voorlichting noodzakelijk over de risicofactoren voor psychosociale problemen, zoals bijvoorbeeld overgewicht en het niet lid zijn van een sportvereniging. Dit kan in samenwerking plaatsvinden met het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG).

Aanbeveling

Informeert gezinnen met een lage SES over het **ondersteuningsaanbod** dat beschikbaar is bij gemeenten. Denk hierbij aan het Jeugdfonds Sport en Cultuur of Stichting Leergeld. Hiervoor zou een 'verwijslijst' hulp kunnen bieden.

Waarom dit onderzoek?

Op basis van onderzoek weten we dat kinderen van ouders met een lage SES meer risico lopen op psychosociale problemen.^{1,5,7,8} Wat we niet goed weten is *waarom* ze meer risico lopen. Er is wel wat onderzoek naar gedaan, maar dat heeft vooral gekeken naar de rol van de ouders en minder naar die van het kind.⁹⁻¹⁴ In Nederland is alleen onderzoek gedaan onder hele jonge kinderen.^{13,14} Geen enkel Nederlands onderzoek heeft gekeken naar 4 tot 12-jarigen, terwijl psychosociale problemen onder alle basisschoolleeftijden voorkomen.⁵ Daarom is het belangrijk om voor deze hele leeftijdsgroep te begrijpen waarom kinderen van ouders met een lage SES meer risico lopen op psychosociale problemen. Daarnaast is het belangrijk om apart onderzoek te doen naar externaliserende en internaliserende problemen, om te ontdekken of beide typen problemen dezelfde of juist andere verklaringen kennen voor de sociaaleconomische verschillen. Dit kan handvaten bieden voor onder andere de jeugdgezondheidszorg om de negatieve gevolgen van een lage SES van ouders op psychosociale problemen bij kinderen te verminderen of zelfs te voorkómen. Preventie en signalering is belangrijk op een jonge leeftijd aangezien de meeste psychosociale problemen tijdens de kindertijd en adolescentie ontstaan.¹⁵

Deelnemers onderzoek

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van data uit de **Kindermonitor 2018**. De Kindermonitor is een vragenlijstonderzoek dat iedere vier jaar in opdracht van gemeenten uitgevoerd wordt om de gezondheidsstatus van kinderen in beeld te brengen. Ouders van kinderen vullen deze vragenlijst in. In dit onderzoek zijn de gegevens gebruikt van **5853 kinderen van 4 tot 11 jaar** uit de gemeenten Beverwijk, Bloemendaal, Haarlem, Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Haarlemmermeer, Heemskerk, Heemstede, Uitgeest, Velsen en Zandvoort.

Referenties

1. Reiss F. Socioeconomic inequalities and mental health problems in children and adolescents: A systematic review. *Social Science & Medicine*. 2013;90:24-31.
2. Galobardes B. Indicators of socioeconomic position (part 1). *Journal of Epidemiology & Community Health*. 2006;60(1):7-12.
3. Junger M, Mesman J, Meeus W. Psychosociale problemen bij adolescenten. [Assen]: Van Gorcum; 2003.
4. Angold, A., Costello, E. J., Messer, S. C., & Pickles, A. (1995). Development of a short questionnaire for use in epidemiological studies of depression in children and adolescents. *International journal of methods in psychiatric research*.
5. Zeijl E, Crone M, Wiefferink K, Keuzenkamp S, Reijneveld M. Kinderen in Nederland. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP); 2005.
6. Theunissen, M. H. C., De Wolff, M. S., & Van Grieken, A. (2016). *Handleiding voor het gebruik van de Strengths and Difficulties Questionnaire binnen de Jeugdgezondheidszorg*.
7. Bot M, de Leeuw den Bouter B, Adriaanse M. Prevalence of psychosocial problems in Dutch children aged 8–12 years and its association with risk factors and quality of life. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*. 2011;20(4):357-365.
8. de Laat S, Essink-Bot M, van Wassenaeer-Leemhuis A, Vrijkotte T. Effect of socioeconomic status on psychosocial problems in 5- to 6-year-old preterm- and term-born children: the ABCD study. *European Child & Adolescent Psychiatry*. 2015;25(7):757-767.
9. Costello E, Keeler G, Angold A. Poverty, Race/Ethnicity, and Psychiatric Disorder: A Study of Rural Children. *American Journal of Public Health*. 2001;91(9):1494-1498.
10. Fitzgerald M, Jeffers A. Psychosocial factors associated with psychological problems in Irish children and their mothers. *The economic and social review* [Internet]. 1994 [cited 26 August 2019];25(4):285-301.
11. Dodge K, Pettit G, Bates J. Socialization Mediators of the Relation between Socioeconomic Status and Child Conduct Problems. *Child Development*. 1994;65(2):649.
12. Bøe T, Hysing M, Stormark K, Lundervold A, Sivertsen B. Sleep problems as a mediator of the association between parental education levels, perceived family economy and poor mental health in children. *Journal of Psychosomatic Research*. 2012;73(6):430-436.
13. de Laat S, Huizink A, Hof M, Vrijkotte T. Socioeconomic inequalities in psychosocial problems of children: mediating role of maternal depressive symptoms. *European Journal of Public Health*. 2018;28(6):1062-1068.
14. Rijlaarsdam J, Stevens G, van der Ende J, Hofman A, Jaddoe V, Mackenbach J et al. Economic Disadvantage and Young Children's Emotional and Behavioral Problems: Mechanisms of Risk. *Journal of Abnormal Child Psychology*. 2012;41(1):125-137.
15. Kessler R, Amminger G, Aguilar-Gaxiola S, Alonso J, Lee S. Age of onset of mental disorders: a review of recent literature. *Current Opinion in Psychiatry*. 2007;20(4):359-364.

Colofon

Uitgave:

GGD Kennemerland
Team Advies & Onderzoek
Oktober 2019

Contactpersonen

Camille ten Velden, Daniëlle Kramer
epi@ggdkennerland.nl

Iconen van *flaticon.com*

Afbeelding van *freepik.com*